

DIMENSIUNI FILANTROPICE ALE DEMNITĂȚII UMANE ȘI ALE DREPTURILOR OMULUI

Dr. Gabriel Mihai CAPȘA TOGAN

Universitatea din Craiova, Romania

mihaicapsa@gmail.com

ABSTRACT: Philanthropic dimensions of human dignity and human rights.

The place of human dignity as the cornerstone of the foundations of the modern human rights project is both self-evident and highly ambiguous and contested. The Universal Declaration of Human Rights and subsequent international human rights instruments repeatedly invoke human dignity generically as the only consensually identifiable basis from which human rights derive. This role of human dignity – both essential and problematic – mirrors the virtues and vulnerabilities of the universal human rights project in general. Deliberately founded on a diverse practical consensus rather than a unified and coherent intellectual, historical or cultural vision, human rights intentionally eliminate any explicit engagement with natural law or any other philosophical framework.

Keywords: *Multiplicity, claims of dignity, human rights*

Introducere

Demnitatea umană cere să nu citim în cheie rigoristă, moralizatoare ori să reducem etica Bisericii de Răsărit în fața lumii, pentru lume. Ea începe pentru și de la noi. Ne somează, înainte de toate, în interiorul organismului de credință. Doar că, asumându-ne această stare și căutând să rămânem la dimensiunile ei, trebuie să rămânem demni și pentru lume, deoarece numai astfel mărturia noastră este credibilă. În orizont creștin ortodox, a fi demn înseamnă cum să întrupezi rigorile Bisericii date de Evanghelie, să fii liber

și, în același timp, să rămâi credibil și să oferi un model¹. De aceea, contează ce au făcut alții din tine, pentru că ceea ce ai devenit este o dimensiune care te prezintă, dar ceea ce faci tu din tine rămâne adevărata dimensiune care te reprezintă.²

Prin urmare, observăm cum precizarea conținutului demnității umane³ este o provocare dificilă care are nevoie de pământul bogat al experienței practice, de a vedea în practică ceea ce duce și ce nu duce la construirea unei vieți și comunități umane libere și înfloritoare cu atât mai mult în relație cu ființa misionară a Bisericii. Pentru a lucra pe acest teren, ar trebui să edificăm constant pentru o înțelegere comună mai largă a principiilor fundamentale ale drepturilor omului, formulate în acordul practic între națiuni și popoare și, totodată, respectând pluralismul legitim din contextele culturale ale acestora. Ca atare, înțelegerea și angajamentul nostru față de drepturile universale ale omului vor crește dintr-o cultură care este deschisă la întrebările finale de valoare și sens în viața umană.

Locul demnității umane ca piatră de temelie a fundamentelor proiectului modern privind drepturile omului este atât de la sine înțeles, cât și extrem de ambiguu și contestat. Declarația Universală a Drepturilor Omului și instrumentele internaționale ulterioare ale drepturilor omului invocă, în mod repetat, demnitatea umană în mod generic ca singura bază identificabilă în mod consensual din care derivă drepturile omului. Și totuși, nicăieri în dreptul drepturilor omului nu există o înțelegere suficient de profundă a ceea ce înseamnă demnitatea umană, de unde provine și în ce constă⁴. În cel mai bun caz, s-ar putea spune că dezvoltarea normelor juridice în sine constituie o precizare a cerințelor demnității umane în practică, dar chiar și aceasta este supusă unor divergențe semnificative de înțelegere și judecată. Cu toate acestea, în opinia noastră, răspunsul unei astfel de probleme juridice există și se numește filantropie. Dacă drepturile omului ar fi privite în

1 Înapoi la argument cu Radu Preda (@TVR Cultural), disponibil la: https://www.youtube.com/watch?v=BVK11cHASBA&list=RDCMUChdrIsYOHZXXgEyCLaOHc2Ew&start_radio=1&rv=BVK11cHASBA&t=75, (accesat la 23.09.2023).

2 *Ibidem*.

3 Gelu Călina, „Some Notions on the Human Dignity within the Eastern Christian Missionary Space”, în *Journal for Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, ISSN 2495-1757, 12 (2)/2024, pp. 154-170.

4 Paolo G. Carozza, *Human Dignity and the Foundations of Human Rights*, The Heritage Foundation, Nr. 239, Decembrie 31, 2020, p. 1.

lumina filantropiei creștine, atunci chiar și mediul juridic și-ar găsi motivele pe care le caută pretutindeni de-a lungul științelor sociologice ori antropologie și mai puțin în credințele și fundamentele ideilor religioase.

Acest rol al demnității umane – atât esențial, cât și problematic în același timp – oglindește virtuțile și vulnerabilitățile proiectului universal privind drepturile omului în general. Întemeiate în mod deliberat pe un consens practic divers, mai degrabă decât pe o viziune intelectuală, istorică sau culturală unificată și coerentă, deoarece drepturile omului elimină în mod intenționat orice angajament explicit cu legea naturală sau orice alt cadru filosofic.

Cu toate acestea, legitimitatea generală și sustenabilitatea pe termen lung a proiectului drepturilor omului depind în mare măsură de pretenția acestora de a corespunde adevărilor universale despre înflorirea umană, libertate, individ și comunitate, precum și cerințele fundamentale ale justiției. Afirmția pe care intenționez să o prezint constă în faptul că puținătatea fundamentelor intelectuale ale dreptului drepturilor omului ne cer să ne întoarcem la aspecte mai elementare ale experienței umane, precum experiența religioasă, pentru a testa și a evalua caracterul persuasiv al pretenției drepturilor omului de a corespunde cu nevoile și dorințele umane universale.

Acest apel la experiența brută este central în prezentarea faptelor și cazurilor ca materie primă a experienței umane, pentru că ne conduc la circumstanțe concrete cu anumite implicații practice referitoare la modul cel mai rezonabil de a ordona relațiile umane către dreptate și binele comun. Acest punct de plecare metodologic este, de fapt, unul important în contextul lucrării de față conform căreia, în mod critic, temelia preocupării dreptului pentru protecția și promovarea demnității umane trebuie să fie construită în creuzetul experienței umane. Este un argument împotriva tratării demnității umane ca pe o abstracție, cel puțin în măsura în care conceptul are implicații pentru recunoașterea juridică a drepturilor omului. Voi sugera astfel că, bazată metodologic pe experiența umană, ca *piatra din capul unghiului* a revendicărilor legale ale demnității umane, biserica are anumite implicații importante asupra modului în care am putea structura legea drepturilor universale ale omului spre a-i oferi conținut, cu condiția să o înțelegem ca lucrare filantropică a lui Dumnezeu în lume.

Multiplicitatea revendicărilor de demnitate în drepturile omului

Pretențiile foarte concrete ale demnității umane, care constituie prețul plătit zilnic de către organismele internaționale pentru drepturile omului, sunt atât de variate pe cât se poate imagina. Poziționându-ne la propria experiență, observăm cum numeroase revendicări ale dreptului la demnitate sunt formulate puternic și emoționant. În fiecare dintre aceste cazuri, petiționarii și avocații nu doar au susținut că drepturile lor au fost încălcate, ci și că demnitatea lor umană a fost amenințată sau încălcată. Când examinăm modul în care actorii și instituțiile juridice, folosind limbajul și artefactele dreptului, au răspuns la această serie de circumstanțe diferite, nu găsim un discurs teoretic asupra demnității umane (cel puțin, nu unul care este explicit sau extins), dar, mai degrabă, decizii care au consecințe tangibile care decurg din alegerea de a recunoaște și proteja anumite tipuri de revendicări sau de a le respinge.

După cum o vastă literatură existentă despre demnitatea umană și drepturile omului a arătat foarte clar, invocarea omniprezentă a conceptului de demnitate umană astăzi este însoțită de o multitudine de idei diferite despre semnificația și sfera demnității în cadrul pluralității tradițiilor morale și juridice ale familiei umane. Aceste diferențe pot fi profunde și pot avea implicații dramatic diferite asupra modului în care înțelegem și protejăm demnitatea în drept, așa cum dezvăluie chiar și un studiu comparativ foarte comprimat al dreptului contemporan.⁵

Idei interconectate

La un nivel foarte înalt de generalitate, se poate găsi demnitatea umană invocată în sistemele juridice cu tradiții larg divergente pentru a desemna două idei interdependente:

- (a) o afirmație ontologică conform căreia toate ființele umane au o valoare morală egală și intrinsecă; și

⁵ Ideile din paragrafele care urmează se găsesc la Paolo G. Carozza, „Human Dignity in Constitutional Adjudication”, în Tom Ginsburg și Rosalind Dixon, (editori), *Comparative Constitutional Law*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 2011, pp. 459–472; Paolo G. Carozza, „Human Dignity”, în Dinah Shelton, (ed.), *Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2013.

- (b) un principiu normativ conform căruia toate ființele umane au dreptul să aibă acest statut de valoare egală respectat de alții și, de asemenea, au datoria de a-l respecta în toate celelalte.

Principiul normativ include în el obligațiile statului de a respecta demnitatea umană și în legislație și politică. Pe baza acestui sens comun de bază al demnității umane, există un consens larg în sistemele juridice că anumite moduri de a trata alte ființe umane ar trebui să fie întotdeauna interzise de lege. Interdicțiile privind genocidul, sclavia, tortura, dispariția forțată și discriminarea rasială sistematică, de exemplu, reprezintă câteva exemple importante de acceptare universală a implicațiilor statutului și principiului de bază al demnității umane. Nu este de mirare că, în dreptul internațional al drepturilor omului, multe dintre cele mai clare instanțe ale cerințelor demnității umane coincid și cu cele mai puternice și fără excepții norme ale dreptului internațional, întâlnite, de exemplu, în definițiile crimelor împotriva umanității sau *jus cogens*.⁶ În același mod, cea mai răspândită și evidentă utilizare a demnității în judecarea drepturilor omului se regăsește în cazurile care se ocupă de protecția vieții însăși și de integritatea (fizică sau psihică) a persoanelor umane. Sunt o multitudine de cazuri în care se constată că tratamentul inuman și degradant încalcă demnitatea inerentă a victimelor, iar referirile la cerințele demnității umane pătrund în jurisprudența practic tuturor sistemelor din aceste domenii.⁷

Dincolo de sensul de bază al demnității umane, experiența juridică dezvăluie mai multe domenii în care sensul și utilizarea demnității au o rezonanță mai puțin universală, dar totuși o recunoaștere și acceptare destul de largă în mai multe tradiții și sisteme juridice diferite. De exemplu, în multe jurisdicții diferite, instanțele discută demnitatea ca valoare centrală pentru definirea și protecția statutului social și a rolurilor sociale ale indivizilor.

6 *Jus cogens* se referă la un set mic de norme imperative ale dreptului internațional de la care niciun stat nu se poate scuti, cum ar fi interdicțiile genocidului, sclaviei și ale traficului de persoane, precum și crimele împotriva umanității.

7 Pentru doar două dintre nenumăratele exemple, a se vedea *Public Committee Against Torture vs. Government of Israel*, HC 5100/94, 1999, disponibil la: <https://versa.cardozo.yu.edu/opinions/public-committee-against-torture-v-israel> (accesat la 16 decembrie 2020) și *Napier vs. The Scottish Ministers*, 2004, S.L.T. 555 [U.K.] (10 februarie 2020), <https://www.scotcourts.gov.uk/search-judgments/judgment?id=6b-2c87a6-8980-69d2-b500-ff0000d74aa7> (accesat la 23.09.2023.)

Curțile constituționale germane și sud-africane au amendat autori și editori sau chiar au interzis cărți pentru că, deși prezentate ca opere de ficțiune, au împărtășit prea multe detalii despre viața privată a unui anumit individ (aici fără funcția de personaj literar), încălcând demnitatea acestuia. Instanțele franceze solicită frecvent ziarelor să plătească despăgubiri după ce publică povești sau fotografii despre indivizi fără respect pentru demnitatea lor.⁸ Această concepție despre demnitate nu este totuși universală și pare să fie folosită în primul rând în instanțele europene, fiind asociată cu concepțiile distinctive europene ale vieții private (care sunt, adesea, destul de diferite de cele predominante în S.U.A., de exemplu).

Un alt grup de cazuri arată că anumite instanțe folosesc demnitatea pentru a aborda condițiile majore care modelează viețile comunităților întregi care trăiesc în sărăcie și vulnerabilitate extremă. Se vede acest lucru dezvoltat foarte clar în cazurile sistemului inter-american de drepturi ale omului privind „dreptul la o viață demnă” al popoarelor indigene sau în decizia Curții Constituționale din Africa de Sud care cere guvernului să aloce resurse substanțiale pentru dezvoltarea și realizarea unui plan care să conducă progresiv la dreptul la o locuință adecvată.⁹ Asemenea situații care implică demnitatea grupurilor excluse sunt, de asemenea, legate de utilizarea demnității umane în cazurile care invocă egalitatea așa cum este necesară respectării demnității umane în general. Pe baza propoziției că toți oamenii au dreptul în mod inerent și egal la demnitatea umană, această viziune, dezvoltată în special în jurisprudența canadiană, a devenit comună în Africa de Sud și poate fi găsită și în alte jurisdicții.¹⁰

8 *Beschluss vom 13. Juni 2007*, 1 BvR 1783/05 (13 iunie 2007) [Curtea Constituțională Federală Germană], disponibil la: [https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/2007/06/rs20070613_1bvr178305.pdf;jsessionid=F2937AB37CFC1A96BFB3F57D9F6622FB.2_cid377?__blob=publication_2,026,\(State+2+Decembrie&NM=1\),vFileed+2,+0,+26,+26,+2007,+5\)SA+250+\(CC\)+\[Curtea+Constituțională+a+Africii+de+Sud\],+2007,+disponibil+la:https://medicolegal.org.za/uploads/interesting_cases/ICL_NM_AND_OTHERS_v_SMITH_AND_OTHERS_56deac748da57.pdf](https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/2007/06/rs20070613_1bvr178305.pdf;jsessionid=F2937AB37CFC1A96BFB3F57D9F6622FB.2_cid377?__blob=publication_2,026,(State+2+Decembrie&NM=1),vFileed+2,+0,+26,+26,+2007,+5)SA+250+(CC)+[Curtea+Constituțională+a+Africii+de+Sud],+2007,+disponibil+la:https://medicolegal.org.za/uploads/interesting_cases/ICL_NM_AND_OTHERS_v_SMITH_AND_OTHERS_56deac748da57.pdf) (accesat: 23.09.2023).

9 *South Africa vs. Grootboom*, SA 46 (CC) [Constitutional Court of South Africa] (2001).

10 De exemplu: *Law vs. Canada* (Minister of Employment and Immigration), 1 SCR [Canadian Supreme Court] (1999), p. 497.

Demnitatea umană și autonomia individuală

Suprapunerea parțială a înțelegerilor demnității în aceste câteva domenii dă loc unui dezacord și mai mare pe măsură ce abordăm acele întrebări care ating viziuni fundamental contestate despre sensul și destinul vieții umane – în special sensul și natura libertății individuale. La un anumit nivel, aproape toate jurisdicțiile se luptă în moduri complicate cu relația corectă dintre demnitate și autonomie, dar nu există un consens clar în practica juridică – chiar și în cadrul sistemelor juridice unice, cu atât mai puțin între tradiții diferite. Dintr-o anumită perspectivă, demnitatea umană cere în mod clar protecția autonomiei individuale. De exemplu, multe jurisdicții întemeiază autonomia pacienților de a face alegeri libere și informate cu privire la îngrijirea lor medicală în raport cu înțelegerile demnității umane iar un guvern care nu respectă libertatea oamenilor și capacitatea de a-și conduce propria viață în moduri fundamentale le poate încălca astfel demnitatea.¹¹

Cu toate acestea, spre deosebire de această utilizare a demnității, care dă putere oamenilor să facă alegeri libere, demnitatea joacă, de asemenea, un rol în împuternicirea guvernului să limiteze alegerile personale ale cetățenilor. Interdicția franceză privind aruncarea piticilor este cel mai faimos exemplu în acest sens¹². În Germania, s-a constatat că interzicerea

11 De exemplu, Curtea Constituțională a Ungariei a susținut că demnitatea include un drept inalienabil de a purta un nume care să reflecte identitatea proprie. A se vedea *Alkotmánybíróság* [Curtea Constituțională a Ungariei] 58/2001 (XII. 7), disponibil la: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/645f7e824cc1ce49c1257ada0052a748/\\$FILE/en_00520202001.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/645f7e824cc1ce49c1257ada0052a748/$FILE/en_00520202001.pdf). Iar rolul demnității în garantarea autonomiei personale se poate extinde și dincolo de chestiunile legate de modelarea identității personale. De exemplu, Curtea Supremă a Indiei a anulat o lege care limitează donațiile de pământ către organizații caritabile, pe motiv că tratarea oamenilor cu demnitate presupune să le permită să-și cedeze pământul oricui aleg. Vezi *John Vallamattom și Anr. vs. Union of India*, 2003, disponibil la: <https://indiankanoon.org/doc/1983314/> (accesat pe 23.09.2023).

12 Conseil D'Etat [Supreme Administrative Court, France], October 27, 1995, *Commune de Morsang-sur-Orge*, disponibil la: http://www.rajf.org/article.php?id_article=245 (accesat 23.09.2023). vezi, de asemenea, *Human Rights Committee in Wackenheim v. France*, Comm. 854/1999, U.N. Doc. A/57/40, Vol. II, at 179 (HRC 2002), disponibil la: <https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Microsoft%20Word%20-%20Manuel%20Wackenheim%20v.%20Fr.pdf> (accesat la 23.X.2023).

peep-show-urilor reprezintă o protecție valabilă a demnității umane a femeilor expuse¹³, în timp ce Curtea Constituțională din Africa de Sud a menținut interzicerea prostituției, deoarece comercializarea corpului cuiva a diminuat în mod necesar demnitatea umană a prostituatelor.¹⁴ Uneori, această contradicție internă în relația dintre demnitate și autonomie se manifestă dramatic. Chiar și atunci când protejează demnitatea de a avea alegeri libere, legea temperează frecvent autonomia prin plasarea unor restricții asupra acelor alegeri care pot fi necesare pentru a proteja demnitatea celorlalți.¹⁵

La, sau chiar dincolo, cele mai îndepărtate marje de consens asupra demnității, găsim cazuri în care instanțe diferite (și, într-adevăr, judecatori diferiți din cadrul aceleiași instanțe) se bazează pe demnitatea umană pentru a ajunge la două concluzii complet diferite, chiar și atunci când se ocupă de probleme și situații asemănătoare. Unele dintre cele mai evidente exemple includ cazuri legate de începutul și sfârșitul vieții umane – avort, eutanasiu sau sinucidere asistată.

Pe scurt, există un consens practic în jurul unui sens de bază al demnității umane; convergențe mai mici, dar perceptibile, de înțelegere în jurul unui grup de întrebări-cheie, valori și circumstanțe care sunt legate de demnitate; și unele dezacorduri ascuțite (și chiar contradicții) care reflectă nu doar varietatea tradițiilor intelectuale și morale în care conceptul își are rădăcinile, cât și diferențele în contextele politice, sociale și culturale specifice în care principiul foarte larg devine instanță. Probabil cele mai persistente tensiuni au de-a face cu acele cazuri care se ocupă inevitabil de relația dintre demnitate și noțiunile concurente ale libertății individuale, precum și cu argumente despre cine este considerată ființă umană cu valoare morală egală și inerentă (de exemplu, nenăscut sau bolnavii terminali).¹⁶

13 BVerwGE [German Federal Administrative Court] 64, 274-Peep Show (1981).

14 *Jordan v. State*, (6) SA [Constitutional Court of South Africa] 642 (2002), disponibil la: <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2002/22.html> (accesat la 25.X.2023).

15 În cele mai multe cazuri, când apare conflictul dintre demnitate-ca-libertate și demnitate-ca-constrângere, problema nu este neapărat două definiții concurente ale demnității, ci mai degrabă demnitățile concurente a două persoane diferite ale căror interese se pot ciocni. Acest lucru ajută la dezlegarea capacității, altfel încurcată, a instanțelor de a se baza pe demnitate în sprijinul fiecărei părți a diviziunii între avorturi.

16 Paolo G. Carozza, *op. cit.*, p. 6.

Esența demnității în context filantropic

O problemă apare atunci din faptul că eticheta „demnitate” este folosită atât de larg încât eludează diferențele dintre domeniile de bază ale acordului practic și utilizările (uneori intens) disputate ale demnității la sau dincolo de marjele consensului practic. Această ambiguitate este ceea ce permite ca utilizarea principiului normativ al demnității umane să fie atât de vulnerabilă la acuzațiile de inconsecvență și incoerență – și chiar la manipularea ideologică.

În timp ce pentru mulți oameni termenul „demnitate” ar putea evoca imediat o înțelegere clasică a legii naturale a naturii și a destinului vieții umane, de fapt, în numeroasele sale utilizări, nu poartă neapărat contextul de lege naturală cu el. În schimb, poate reflecta tacit oricare dintre mare varietate de vederi particulare despre natura umană și împlinirea umană care pot fi chiar incompatibile una cu cealaltă; să zicem, diferența dintre un accent neo-kantian pe autonomia individuală radicală, o viziune iudeo-creștină a libertății umane ca fiind orientată intrinsec către relația cu ceilalți sau un concept de demnitate în care individul este în întregime subsumat în valoarea colectivului.

Astfel, argumentele bazate pe o afirmație neelaborată a „demnității” pur și simplu maschează acele diferențe de bază. În acest fel, fie în mod intenționat, fie doar pasiv, limbajul demnității poate deveni un vehicul pentru impunerea viziunii contestate asupra naturii umane și a destinului uman asupra alteia – și nu poate fi considerat automat a fi în consonanță cu conceptele clasice ale dreptului natural.

Această dinamică, bine documentată și discutată pe larg de zeci de ani, ne aduce într-un impas. Cum putem ajunge la o concepție mai larg înțeleasă și împărtășită a demnității, astfel încât să putem lărgi modalitățile prin care legea devine un instrument de protejare și realizare a acesteia, fără să eșuăm pe malurile unor premise morale și intelectuale incomensurabile? Se pare că ne lipsește capacitatea de a merge mai departe. Am putea fi tentați să concluzionăm că demnitatea ca noțiune juridică este fie trivială (în sensul de a fi atât de evidentă și de necontestată încât nu adaugă nimic la discuție – să zicem, în cazul torturii sau al sclaviei), fie este atât de ireconciliabil contestată pentru a fi utilă doar în cadrul unor comunități de discurs foarte circumscrise și omogene. Dacă este astfel, ar putea fi mai bine să o respingem ca fiind un gol care poate înghiți irecuperabil ambele variante.¹⁷

17 Vezi, de exemplu, Mirko Bagaric, James Allan, *The Vacuous Concept of Dignity*, în *Journal of Human Rights*, Vol. 5 (2006), pp. 257–270, Justin Bates, *Human Dignity: An Empty Phrase in Search of Meaning?*, în *Judicial Review*, Vol. 10 (2005), pp. 165–168.

Demnitatea umană: indispensabilă pentru drepturile omului

Dacă alegem această cale totuși, în realitate, respingem și funcțiile bune și importante ale statutului și principiului demnității umane menționate mai devreme. Pretenția ontologică a demnității umane ajută la susținerea însăși posibilității drepturilor omului ca principii globale care ne pot și ar trebui să ne ajute să condiționăm suveranitatea și să-i tragem la răspundere pe cei care abuzează de putere, în special de puterea statului.

Demnitatea umană reprezintă idealul referitor la faptul că există o anumită unitate existențială pentru fiecare ființă umană, ca subiect al drepturilor, în care revendicările conflictuale de drepturi trebuie echilibrate și reconciliate. Recunoașterea valorii egale și inerente a tuturor ființelor umane este, astăzi, singura valoare supra-positivă împărtășită pe scară largă prin care dreptul pozitiv și sistemele juridice din întreaga lume sunt judecate și criticate în mod rezonabil. Pe scurt, fără un angajament față de ideea demnității umane, declarația drepturilor omului, așa cum a fost construită cu minuțiozitate în ultimii 70 de ani, nu ar exista.

Această reamintire a conexiunii dintre demnitatea umană și fundamentele dreptului drepturilor omului în general ar putea începe, de asemenea, să sugereze o modalitate de a trece dincolo de impas. Găsim acolo o paralelă puternică între problema demnității umane și o problemă structurală aflată la originea dreptului internațional al drepturilor omului în sine. Pentru a evidenția acest lucru, putem mai întâi să recapitulăm foarte pe scurt două premise internaționale contemporane bine stabilite despre drepturile omului.

Premisele drepturilor internaționale ale omului

În primul rând, la nivel conceptual, drepturile universale ale omului, într-un mod care nu este diferit de ceea ce vedem la demnitatea umană, nu este o singură idee coerentă, ci reprezintă intersecția unei varietăți de tradiții diferite de gândire, care, în diferite grade, comportă angajamente suprapuse și, în alte moduri, precum și premise reciproc incompatibile – în special premise despre natura și destinul persoanei umane.¹⁸ Această

18 Vezi: Patrick Hayden, (ed.), *The Philosophy of Human Rights: Readings in Context*, Paragon House, St. Paul, MN, 2001.

divergență profundă a premiselor fundamentale a fost, desigur, recunoscută încă de la începutul încercării de a ajunge la un acord internațional asupra problemei omului la mijlocul secolului XX, dar (și aici este a doua dintre trăsăturile de fundal ale drepturilor omului care trebuie evidențiată) întreg proiectul internațional privind drepturile omului a fost construit pe baza unei abțineri deliberate de la un acord puternic cu privire la principiile fundamentale.

Generația de juriști, savanți și politicieni care au elaborat și obținut aprobarea pentru Declarația Universală a Drepturilor Omului știa foarte bine că toți au venit la discuție cu principii profund divergente¹⁹, dar nu au realizat acordul asupra fundamentelor lor intelectuale și nici nu au descoperit o nouă etică globală transcendentă și transculturală care să le unifice. Mai degrabă, proiectul lor s-a bazat pe un scop mai modest și mai restrâns: să se ajungă la un consens practic cu privire la articularea drepturilor omului, lăsând deoparte obiectivul de a ajunge la un consens mai profund asupra de unde provin acele drepturi și de ce ar trebui să le considerăm ca fiind drepturile care se referă la persoane umane. Prin urmare, întreprinderea drepturilor omului este construită pe un acord practic, *tout court*.

Întrebat cum a fost posibil ca adepții unor astfel de filosofii radical opuse să ajungă la un acord asupra unei declarații a drepturilor fundamentale, lui Jacques Maritain – un filosof catolic, tomist și diplomat care a fost puternic implicat în adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului – i-a plăcut să spună: „Da, suntem de acord în privința drepturilor, dar cu condiția ca nimeni să nu ne întrebe de ce. Cu «de ce» încep toate dezacordurile.”²⁰ J. Maritain și colegii săi nu au considerat această lipsă de consens asupra fundațiilor drept fatală pentru proiect. Faptul că s-ar putea ajunge la un acord între culturi pe mai multe principii practice a fost „suficient”, a scris J. Maritain, „pentru a permite îndeplinirea unei sarcini grozave.”²¹

Și, de fapt, în istoria ulterioară a mișcării pentru drepturile omului, acel consens practic a permis construirea unui edificiu impresionant pen-

19 Cf. Mary Ann Glendon, *A World Made New: Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights*, House, Random, 2002.

20 Jacques Maritain, *Introduction*, în UNESCO, (ed.), *Human Rights Comments and Interpretations*, Wingate, London, 1949, p. 9.

21 *Ibidem*.

tru drepturile omului.²² Deoarece avem un acord larg asupra unei liste de drepturi de bază, mișcarea pentru drepturile omului s-a putut concentra în mare măsură pe munca practică de „traducere” a acestor principii morale în norme juridice pozitive, instrumente internaționale și constituționale formale și un sistem instituțional – și apoi să se concentreze asupra muncii practice de asigurare a acordului universal cu toate acestea în rândul comunității națiunilor.

Concluzii

Această abordare a avut un succes enorm prin multe măsuri importante. Criza umanității reprezentată de mișcările totalitare din secolul XX și încălcarea lor pe scară masivă a celor mai fundamentale principii ale justiției și demnității au evidențiat necesitatea articulării anumitor principii universale de bază ale responsabilității. Geneza mișcării internaționale pentru drepturile omului a răspuns astfel unei nevoi și unei dorințe umane autentice și profunde, iar strategia acordului practic a permis să apară un răspuns la această nevoie.

Astăzi, în consecință, există un anumit nucleu de drepturi care sunt în principiu recunoscute și acceptate într-o gamă largă de realități politice, economice, religioase și culturale diferite, indiferent de diferențele concurente în orice justificare teoretică a acestora. Există instituții naționale, regionale și globale a căror activitate este sinceră, uneori influentă, îndreptată spre promovarea și protejarea acelor drepturi fundamentale, indiferent de tradițiile divergente cărora le sunt aplicate.

Bibliografie:

- BAGARIC, Mirko, James Allan, *The Vacuous Concept of Dignity*, în *Journal of Human Rights*, Vol. 5, 2006.
- BATES, Justin, *Human Dignity: An Empty Phrase in Search of Meaning?*, în *Judicial Review*, Vol. 10, 2005.
- CĂLINA, Gelu, „Some Notions on the Human Dignity within the Eastern Christian Missionary Space”, în *Journal for Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, ISSN 2495-1757, 12 (2), 2024, pp. 154-170.

22 Ioan-Gheorghe Rotaru, „A look at how the concept of human rights has evolved over time”, *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, Vol. 11 No. 2 (2023), pp.825-874. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10557901>.

- ✦ CAROZZA, Paolo G., „Human Dignity in Constitutional Adjudication”, în Tom Ginsburg, Rosalind Dixon, (editori), *Comparative Constitutional Law*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 2011.
- ✦ CAROZZA, Paolo G., „Human Dignity”, în Dinah Shelton, (ed.), *Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- ✦ CAROZZA, Paolo G., *Human Dignity and the Foundations of Human Rights*, The Heritage Foundation, No. 239, Decembrie 31, 2020.
- ✦ GLENDON, Mary Ann, *A World Made New: Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights*, House, Random, 2002.
- ✦ HAYDEN, Patrick, (ed.), *The Philosophy of Human Rights: Readings in Context*, Paragon House, St. Paul, MN, 2001.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, „A look at how the concept of human rights has evolved over time”, *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, Vol. 11 No. 2 (2023), pp.825-874. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10557901>.
- ✦ UNESCO, (ed.), *Human Rights Comments and Interpretations*, Wingate, London, 1949.